

UDC (УДК) 342.74(477)(075.8)
JEL Classification: K 10; K 23

Есімов Сергій Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: esimov_ss@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9327-0071

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН У КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Анотація. Розкрито теоретичні підходи щодо розуміння правового статусу громадян у контексті адміністративної діяльності Національної поліції. Розглянуто адміністративну діяльність поліції і правовий статус громадянина, який базується на конституційно-правовому статусі людини та громадянина. Зазначено, що специфіка адміністративно-правового статусу громадян визначається особливостями відповідної управлінської сфери. Вказано, що адміністративне законодавство, що регулює правове становище громадян у сфері державного управління, конкретизує права та обов'язки громадян, закріплені в Конституції, встановлює порядок їх реалізації, деталізує їх гарантіями. Охарактеризовано адміністративну правосуб'єктність у контексті адміністративної діяльності поліції та зазначено, що адміністративна діяльність, яка здійснюється у сфері діяльності Національної поліції, є одним із засобів забезпечення прав і свобод громадян.

Ключові поняття: правовий статус, громадянин, адміністративно-правовий статус, Національна поліція, адміністративна діяльність.

Yesimov Serhii,

Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Administrative Law Disciplines,
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: esimov_ss@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9327-0071

LEGAL STATUS OF CITIZENS IN THE CONTEXT OF THE ADMINISTRATIVE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE

Abstract. Theoretical approaches to understanding the legal status of citizens in the context of the administrative activities of the National Police are revealed. Based on the constitutional and legal status of a man and a citizen, the administrative activities of the police and the legal status of a citizen are considered. It is stated that the peculiarity of the administrative and legal status of citizens is determined by the special features of the respective administrative sphere. It is proved that the administrative legislation, regulating the legal status of citizens in the sphere of public administration, determines the citizens' rights and duties fixed in the Constitution, establishes the procedure of their implementation, and details their guarantees. Administrative legal personality in the context of police administrative activities is characterized. It is substantiated that administrative activity carried out in the field of activities of the National Police is one of the means of ensuring the rights and freedoms of citizens. This activity occupies a central part in the work of the National Police and is the most comprehensive and meaningful type of their work, since the effectiveness of the police in ensuring the rights and freedoms of citizens depends on the quality and organization of administrative activity. The legal mechanism for exercising the rights and freedoms stipulated by international law is established at the national level. Thus, the quality of rights and freedoms of a man and a citizen is a national problem, its decision depends on the quality of the national legislation, the efficiency of

the work of public authorities and the administration, among which the judicial and law enforcement agencies occupy a key place.

Key concepts: legal status, citizen, administrative and legal status, National Police, administrative activities.

DOI 10.32518/2617-4162-2019-4-25-30

Вступ

Проблема прав і свобод громадян – одна з центральних в юридичній науці. Цьому питанню присвячено багато наукових праць різного характеру. Традиційно для правової науки центральним суб'єктом наукового аналізу є громадянин, його права, свободи, відповідальність й інші загальнолюдські та гуманістичні цінності. Вивчаючи особливості статусу громадян як суб'єктів адміністративного права в діяльності Національної поліції, звертається увага на загальнотеоретичні та конституційні положення, що стосуються статусу особи. Це продиктовано методологічним підходом до дослідження означеної проблеми, логічним взаємозв'язком конституційних та адміністративно-правових приписів, що стосуються статусу громадян у сфері діяльності Національної поліції. Статус громадян як суб'єктів адміністративного права має досить складну конструкцію, що передбачає диференціацію адміністративної діяльності щодо його забезпечення. Зважаючи на це, можна зробити висновок про те, що внесок різних служб і підрозділів поліції в справу забезпечення прав і свобод громадян далеко не однаковий, крім того, одні й ті ж права громадян по-різному забезпечуються поліцейськими, які здійснюють адміністративну діяльність. Необхідно зазначити, що Національна поліція як організаційна структура є одним із гарантів реалізації громадянином адміністративно-правового статусу.

Науково-теоретичне підґрунтя склали наукові праці вітчизняних фахівців: О. Бандурки, В. Білоуса, І. Горшенева, Я. Когута, А. Комзюка, М. Орзіх, О. Остапенка, В. Ортинського, Н. Пархоменко, С. Погребняка, Т. Подорожної, О. Скрипнюк та ін. Водночас адаптація національного законодавства до вимог Європейського Союзу потребує теоретичного обґрунтування забезпечення прав і свобод громадянина в адміністративній діяльності поліції.

Мета статті – охарактеризувати правовий статус громадян у контексті адміністративної діяльності Національної поліції.

1. Адміністративна діяльність поліції і правовий статус громадянина

Під час адміністративної діяльності поліція забезпечує різноманітні права та свободи громадян. Зокрема, поліція забезпечує осо-

бисті, політичні, соціально-економічні права та свободи громадян. Здійснюючи діяльність у відповідному аспекті, поліція не має підміняти роботу інших органів державної влади та управління. На поліцію не мають покладатися невластиві функції, зокрема у сфері забезпечення прав і свобод громадян.

Особливою групою прав, які забезпечує поліція, є права громадян, механізм реалізації яких визначається нормами адміністративного права. У зв'язку з цим поліція забезпечує право громадян на свободу і особисту недоторканність, забезпечує особисту та майнову безпеку громадян тощо. Поліція зобов'язана забезпечувати низку процесуальних прав, які надані громадянину у відповідному адміністративному провадженні.

Логіка розвитку суспільних процесів, практика державного будівництва зумовлює об'єктивну необхідність звернутися до проблеми правового становища громадян у сфері дії норм адміністративного права. Нині досить актуальним є питання розкриття правового статусу громадянина в режимі адміністративно-правової дійсності. Першочерговим завданням є необхідність визначення ролі та значення Національної поліції в забезпеченні прав, свобод громадян у різних сферах державного управління.

Статус громадянина – це категорія дуже складна та збірна, оскільки громадянин як суб'єкт права може брати участь у різних правовідносинах і реалізовувати надані йому конституційні, цивільні, інші суб'єктивні права в різних сферах. Залежно від того, яке право громадянин реалізує, визначається його правовий стан у цей момент, тобто залежить його правовий статус.

2. Конституційно-правовий статус – вихідний правовий статус громадянина

Вихідним правовим статусом громадянина є його конституційно-правовий статус. Такий підхід визначається тим, що Конституція України закріплює положення про те, що людина, її права та свободи є найвищою цінністю. Як випливає з Щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2018 рік», найчастіше порушуються права громадян у соціальній сфері [1, с. 56].

В Україні визнаються та гарантуються права, свободи людини та громадянина відповідно до загальнозвизнаних принципів і норм міжнародного права та Конституції України. Основні права та свободи людини є невідчужуваними та належать кожному від народження. Здійснення прав і свобод людини та громадянина не має порушувати права і свободи інших осіб. Конституція визначає, що права і свободи людини та громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають зміст, застосування законів, діяльність законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування, забезпечуються правосуддям. Ці та низка інших розпоряджень Конституції України, які стосуються безпосередньо громадянина, визначають зміст різних правових статусів, які набуває або отримує громадянин, вступаючи у правовідносини.

Як зазначає В. Стефанюк, правовий статус громадянина – одна з важливих політико-правових категорій, нерозривно пов'язана із соціальною структурою суспільства, рівнем демократії, станом законності в країні [2, с. 27].

Юридичний статус людини та громадянина в суспільстві, державі є складний і багатосторонній конституційно-правовий механізм. Потрібно зазначити, що конституційні приписи щодо правового статусу особи багато в чому зумовлені нормами міжнародного права. Зокрема, починаючи з середини ХХ ст., прийнято низку нормативних документів: Загальна декларація прав людини (1948), Конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966), Міжнародний пакт про економічні, соціальні культурні права (1966) та ін.

Ці акти важливі для розвитку законодавства загалом і адміністративного законодавства зокрема, оскільки вони містять універсальні категорії правового статусу особи. Оцінюючи значення норм міжнародного права, П. Рабінович зазначав, що закріплення міжнародно-правових стандартів прав людини в національному законодавстві є важливою передумовою їх реалізації [3, с. 22]. Однак визнання міжнародно-правових стандартів прав людини недостатньо для реального втілення їх в життя.

Вказуючи на конституційно-правовий статус громадянина або його конституційні права, можна зробити висновок про те, що незважаючи на пряму дію Конституції, її вищу юридичну силу, ціла низка положень не може бути реалізована громадянином без спеціальної законодавчої регламентації. Права громадянина на звернення, на свободу пересування, на проведення мирних публічних заходів тощо не можуть бути реалізовані безпосередньо громадянином без взаємодії з органами виконавчої

влади. Ці та деякі інші права, які надані громадянину зважаючи на їхній зміст та публічний прояв, не можуть бути реалізовані без застосування, виконання або використання норм адміністративного права.

У зв'язку з цим теза про те, що адміністративно-правовий статус громадян є частиною їх загального правового становища є правильною. Його зміст визначається тим місцем, яке займають громадяни в політичному, соціально-культурному житті країни, у сфері управління, та складається із сукупності різноманітних зв'язків і відносин між суспільством, державою і громадянином, врегульованих нормами права.

3. Адміністративно-правовий статус громадян

Специфіка адміністративно-правового статусу громадян значною мірою визначається особливостями відповідної управлінської сфери. Сфера управлінської діяльності дійсно досить специфічна. Ця специфіка визначається тим, що в ній багато відносин, які носять владний характер, для підтримки її змісту використовуються імперативні методи впливу на учасників відповідних відносин.

Сьогодні можливості управлінського впливу, зокрема, на громадян істотно знизилися, водночас це не применшує значення адміністративно-правового регулювання. Ми можемо говорити про зміну форм і методів управлінського, а в деяких випадках поліцейського впливу. Цілком можливо диференціювати такий вплив власне на управлінський (у вузькому значенні цього слова) і поліцейський вплив. У кожного з видів адміністративного впливу на громадян своя мета, підстави, правові наслідки тощо. Такий підхід суттєво розширює предмет адміністративно-правового регулювання, роблячи його більш диференційованим, гнучким, цілеспрямованим.

Як зазначав М. Ковалів, адміністративне законодавство, що регулює правове становище громадян у сфері державного управління, конкретизує права та обов'язки громадян, закріплені в Конституції, встановлює порядок реалізації, деталізує гарантіями [4, с. 32]. У зв'язку з цим у нормах адміністративного права конституційні положення отримують розвиток в правах і обов'язках, які прямо не встановлені Конституцією, тобто конституційні права, за своїм змістом, представляють не умову, не здатність до певного соціального блага, а власне це благо.

Адміністративні права громадян представляють закріплені законами дозволи вчиняти певні дії, вимагати від інших громадян, державних органів і посадових осіб, щоб вони не перешкождали здійсненню цих прав, а сприяли ство-

ренню оптимальних можливостей для їх реалізації. Однак доводиться визнати, що громадянин далеко не завжди повною мірою використовує свої права, для того щоб змусити належних осіб забезпечити його права в тій чи іншій сфері державного управління. Як зазначає Є. Соболев, найперше завдання якісного розвитку публічної влади в Україні полягає в необхідності рішучого подолання недооцінення ролі й місця держави у вирішенні проблеми прав і свобод людини, яка традиційно обмежується переважно захистом порушених прав [5, с. 121].

Згідно з Конституцією України, громадяни України мають право звертатися особисто, направляти індивідуальні та колективні звернення до державних органів і органів місцевого самоврядування. Порядок роботи з індивідуальними та колективними пропозиціями, заявами і скаргами громадян і організацій регламентується Законом України від 02.11.1996 № 393-96/ВР «Про звернення громадян».

Порядок роботи зі зверненнями громадян у Національній поліції регламентується наказом МВС України від 15.11.2017 № 930 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України» [6]. Нормами адміністративного права, які містяться в наказах МВС, визначається порядок реалізації зазначеного конституційного права.

Ефективність реалізації низки конституційних прав і свобод громадян залежить від якості адміністративного законодавства. Адміністративно-правовий статус громадян значною мірою залежить від стану законодавства, що закріплює їх права і обов'язки в сфері управління. Як зазначає В. Бондаренко, досягнення упорядкованості діяльності органів виконавчої влади гарантує функціонування специфічного правового механізму, спрямованого на оформлення внутрішньо-організаційних відносин [7, с. 137]. Проблема захисту прав і свобод людини та громадянина у сфері виконавчої влади нерозривно пов'язана з адміністративно-правовим статусом громадянина як суб'єкта різноманітних адміністративних правовідносин.

Адміністративно-правовий статус громадянина має досить істотне значення в змісті правового положення особи. Тому адміністративно-правове становище громадянина має принципове значення для його самореалізації, для вибудовування нормальних взаємин з органами державної влади та посадовими особами. Це необхідно при наданні громадянину адміністративних послуг. Адміністративно-правовий статус є досить важливим, наприклад, під час легітимного захисту особистих прав від захо-

дів адміністративного впливу, які можуть виходити від посадових осіб виконавчої влади.

Легітимні форми захисту громадянина можуть складатися в можливості діяти в стані крайньої необхідності. Це дає змогу уникнути заходів юридичної відповідальності. Громадянин не може бути притягнутий до відповідальності, якщо він діяв стосовно представника влади в режимі крайньої необхідності. Мають місце труднощі у визначенні критеріїв правомірності дій громадянина в стані крайньої необхідності, у зв'язку з цим необхідні більш чіткі критерії визначення меж правомірності відповідної поведінки.

Статус громадянина – це правовий стан до певної сфери життєдіяльності, змістовне наповнення цього правового стану залежить від конкретної ситуації, в яку він потрапив. У зв'язку з цим у змістовному плані правовий статус громадянина в сфері дії норм адміністративного права визначається такими складовими, як права, обов'язки, гарантії реалізації права та виконання обов'язків, відповідальність за невиконання покладених на громадянина обов'язків або порушення встановлених правових заборон. Це класичний набір елементів адміністративно-правового статусу громадянина.

Права, свободи та обов'язки громадянина опосередковують його зв'язки між суспільством і особою, органами виконавчої влади та громадянином.

У правовій науці існує думка, згідно з якою права і обов'язки особи не якась абстракція, а власне є саме право. В. Коваль визнає, що ядром адміністративно-правового статусу прийнято вважати права та обов'язки – це істина, яка не потребує доказування [8, с. 92]. Права і обов'язки є основним вихідним елементом системи права. Нічого важливішого в структурі права немає. Система прав і обов'язків – серцевина, центр правової сфери, тут лежить ключ до вирішення основних юридичних проблем.

Існує погляд щодо змісту правового статусу особи, яка вказує на те, що його складовою частиною є громадянство. Така позиція зумовлена тим, що громадянство є підставою для наділення людини повним обсягом прав і обов'язків, зокрема в сфері адміністративно-правової дійсності. Як відомо, громадянство – це особливий правовий зв'язок людини з державою, що виражається в сукупності взаємних прав і обов'язків. Відсутність у особи громадянства країни перебування знижує його правосуб'єктивність, обмежує правові можливості, а в деяких випадках тягне покладання додаткових обов'язків. Повний обсяг прав і обов'язків в адміністративно-правовій сфері можуть мати тільки громадяни Укра-

їни. Але це не означає, що іноземці і особи без громадянства не мають змоги реалізувати правосуб'єктність на території країни. Ця категорія осіб, яка законно перебуває на території країни, користується багатьма правами, що й громадяни України.

Як випливає з Конституції України, іноземці та особи без громадянства користуються в Україні правами та несуть обов'язки нарівні з громадянами України, крім випадків, встановлених законом або міжнародним договором України. Однаково з громадянами України іноземці та особи без громадянства мають право на поліцейську захист.

Як випливає з Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію», поліція призначена для захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян України, іноземців, осіб без громадянства, для протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності та для забезпечення публічної безпеки. Поліція приходить на допомогу кожному, хто потребує захисту від протиправних посягань. У будь-якій країні іноземці мають менший обсяг прав у порівнянні з громадянами відповідної держави. На цю категорію осіб покладаються додаткові обов'язки, які зумовлені режимом перебування. За невиконання вимог режиму перебування до іноземців і особи без громадянства може бути застосовано адміністративне покарання – видворення за межі країни перебування. Поліція в межах компетенції забезпечує імміграційний контроль щодо цієї категорії осіб, які перебувають на території країни.

Характеризуючи правове становище громадянина в цій сфері, не можна залишити поза увагою питання, що стосуються адміністративної правосуб'єктності, яка охоплює складові: адміністративну правоздатність, адміністративну дієздатність і адміністративну деліктоздатність.

Не кожен громадянин набуває адміністративної правосуб'єктності одразу в повному обсязі. Правосуб'єктність набувається поступово, з досягненням певного віку, настанням певного терміну, отриманням необхідної освіти, виконання кваліфікаційних вимог тощо.

Правосуб'єктність громадянина в окремих випадках може бути обмежена законом в тій мірі, в якій це необхідно з метою захисту основ конституційного ладу, територіальної цілісності, суверенітету, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни та безпеки держави. Обмеження прав громадян мають бути оптимальними. У зв'язку з цим необхідно домогтися, щоб встановлювані обмеження виконували свою функціональну роль, не ускладнювали життя людей,

а були спрямовані на забезпечення правопорядку в тих сферах, де вони встановлені.

Права громадян як суб'єктів адміністративного права досить різноманітні, тому їх можна класифікувати за певними критеріями. У науковій літературі існують різні критерії класифікації прав громадян як суб'єктів адміністративного права. В основу кожної з наявних класифікацій покладено приблизно однакові критерії. На наш погляд, права громадян у сфері адміністративно-правової дійсності можуть бути поділені залежно від того, якими нормами вони закріплені, права матеріального і адміністративно-процесуального характеру, залежно від сфери реалізації права можуть бути поділені на права управлінського та поліцейського характеру. Залежно від «свободи» реалізації відповідних прав можливо поділити на права, реалізація яких допускається вільно, права, реалізація яких вимагає узгодження з органами державної влади і управління.

Права громадян у сфері адміністративно-правової дійсності можуть бути поділені залежно від правового механізму реалізації. Зокрема, права, порядок реалізації яких визначено нормами адміністративного права, що містяться в законодавстві, права, реалізація яких визначається актами органів виконавчої влади. Можна виокремити права, порядок реалізації яких визначено нормативно-правовими актами місцевих органів влади, права, порядок реалізації яких визначено актами органів місцевого самоврядування. У діалектичному зв'язку з правами громадян як суб'єктів адміністративного права знаходяться обов'язки, що чітко проявляються у контексті адміністративної діяльності поліції.

Висновки

Правовий механізм реалізації прав і свобод, передбачених нормами міжнародного права, закріплений саме на національному рівні. У зв'язку з цим якість забезпечення прав і свобод людини та громадянина – проблема національного масштабу, її вирішення залежить від якості національного законодавства, ефективності роботи органів державної влади і управління, серед яких ключове місце займають судові та правоохоронні органи. Адміністративна діяльність, яка здійснюється у сфері діяльності Національної поліції, є одним із засобів забезпечення прав і свобод громадян. Ця діяльність займає центральне місце в роботі Національної поліції, є найбільш об'ємним і змістовним видом її роботи, оскільки ефективність роботи поліції в справі забезпечення прав і свобод громадян залежить саме від якості та організації адміністративної діяльності.

Список використаних джерел

1. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2018 рік». К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 136 с. URL: <http://www.univ.kiev.ua/content/upload/2019/-697223196.pdf>
2. Стефанюк В. К. Структура правого статусу особи: теоретичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Т. 1. С. 26–31.
3. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 19–29.
4. Ковалів М. В. Основи управління в органах внутрішніх справ України: навчально-практичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 314 с.
5. Соболь Є. Захист прав і свобод інвалідів через призму реалізації людиноцентристського підходу в діяльності органів публічної влади. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 120–123.
6. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України: Наказ МВС України від 15.11.2017 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17>
7. Бондаренко В. А. Окремі аспекти підвищення ефективності норм адміністративного права у період адаптації законодавства до вимог Європейського Союзу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. № 3. С. 134–142.
8. Коваль В. Елементи адміністративно-правового статусу військовослужбовців. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 92–95.

References

1. Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny «Pro stan doderzhannia ta zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini za 2018 rik» [Annual report of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights «On the observance and protection of the human rights and freedoms of citizens of Ukraine in 2018»]. Kyiv: University Publishing and Printing Center. 136 p. Retrieved from <http://www.univ.kiev.ua/content/upload/2019/-697223196.pdf> [in Ukr.].
2. Stefaniuk, V. K. (2016). Struktura pravoho statusu osoby: teoretychnyi aspekt [Structure of the person's right status: theoretical aspect]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu (Scientific Bulletin of Kherson State University)*, 1, 26–31 [in Ukr.].
3. Rabinovych, P. M. (2016). Mizhnarodni standarty prav liudyny: vlastyvoosti, zahalne poniattia, klasyfikatsiia [international human rights standards: features, general concept, classification]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy (Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine)*, 1, 19–29 [in Ukr.].
4. Kovaliv, M. V. (2010). Osnovy upravlinnia v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy: navchalno-praktychnyi posibnyk [Fundamentals of Management in the Internal Affairs Bodies of Ukraine: Textbook]. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 314 [in Ukr.].
5. Sobol, Ye. (2017). Zakhyst prav i svobod invalidiv cherez pryzmu realizatsii liudynotsentrystskoho pidkhdou v diialnosti orhaniv publichnoi vlady [Protecting the rights and freedoms of persons with disabilities in the light of implementing a human-centric approach in the activities of public authorities]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo (Entrepreneurship, economy and law)*, 4, 120–123 [in Ukr.].
6. Pro zatverdzhennia Poriadku rozghliadu zvernenn ta orhanizatsii provedennia osobystoho pryomu hromadian v orhanakh ta pidrozdilakh Natsionalnoi politsii Ukrainy: Nakaz MVS Ukrainy vid 15.11.2017 r. № 930 [On Approval of the Procedure for Consideration of Appeals and Organization of the Personal Reception of Citizens in Bodies and Units of the National Police of Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine No. 930 of November 15, 2017]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17> [in Ukr.].
7. Bondarenko, V. A. (2016). Okremi aspekty pidvyshchennia efektyvnosti norm administratyvnoho prava u period adaptatsii zakonodavstva do vymoh Yevropeiskoho Soiuzu [Some aspects of increasing the effectiveness of administrative law in the period of adaptation of the legislation to the requirements of the European Union]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia yurydychna (Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Law Series)*, 3, 134–142 [in Ukr.].
8. Koval, V. (2018). Elementy administratyvno-pravovoho statusu viiskovoslužbovtziv [Elements of administrative and legal status of military personnel]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo (Entrepreneurship, economy and law)*, 11, 92–95 [in Ukr.].

Стаття: надійшла до редакції 13.11.2019
прийнята до друку 20.12.2019

The article: is received 13.11.2019
is accepted 20.12.2019